
ATOPISCH ECZEEM (CONSTITUTIONEEL ECZEEM, DAUWWORM)

WAT IS ATOPISCH ECZEEM?

Eczeem is de medische term voor een huid die rood is, schilfert en jeukt. **Atopisch eczeem** is een vorm van eczeem die voornamelijk optreedt op de kinderleeftijd. Het eczeem begint meestal voor het tweede levensjaar en wordt vooral gekenmerkt door hevige jeuk. Als het eczeem op zuigelingenleeftijd ontstaat, bestaat er een grote kans dat het op latere leeftijd vanzelf verdwijnt. Het eczeem kan echter ook chronisch voortduren of later terugkomen.

De internationale Engelse naam voor atopisch eczeem is **atopic dermatitis** of **atopic eczema**. In Nederland wordt soms ook nog de term **constitutioneel eczeem** gebruikt, en atopisch eczeem bij baby's en zuigelingen wordt ook wel **dauwworm genoemd**.

Kinderen met atopisch eczeem hebben een aanleg om allerlei allergieën te ontwikkelen, bij voorbeeld voor huisstof, of graspollen, of kattenharen, etcetera. Deze aanleg is erfelijk en wordt **atopie** genoemd, en iemand die de neiging heeft om allergisch te reageren op van alles wordt **atopisch** genoemd. Wie atopisch is, kan in de loop van het leven last krijgen van allerlei klachten die daar bijhoren, zoals atopisch eczeem, **hooikoorts**, of **astma**.

HOE ONTSTAAT ATOPISCH ECZEEM?

De precieze oorzaak van atopisch eczeem is onbekend. Meerdere factoren spelen een rol, zoals een erfelijke aanleg, en de invloed van allergische en niet-allergische factoren uit de omgeving. Bij mensen met atopisch eczeem is het bovenste laagje van de huid mogelijk anders van samenstelling waardoor de bescherming tegen uitdroging en tegen het binnendringen van allerlei stoffen of bacteriën minder goed is. Door deze gestoorde barrièrefunctie houdt de huid onvoldoende vocht vast, waardoor een droge huid ontstaat. De droge huid is kenmerkend voor atopisch eczeem en wordt beschouwd als een belangrijke oorzakelijke factor.

Bij atopisch eczeem speelt een erfelijke aanleg een rol: in de familie komt ook vaak eczeem voor, of andere atopische aandoeningen zoals astma, hooikoorts en andere allergieën.

De rol van allergische factoren is meestal niet duidelijk. Een groot deel van de patiënten met atopisch eczeem is allergisch voor allerlei stoffen in de omgeving. Dat kunnen stoffen zijn die met de ademhaling het lichaam binnenkomen, de zogenoemde inhalatieallergenen, zoals huisstofmijt, stuifmeel van grassen en bomen en

huidschilfers van honden en katten. Het kunnen ook stoffen zijn die met het voedsel het lichaam binnenkomen, zoals koemelk, kippeneiwit, vis, pinda en noten.

Door middel van bloedonderzoek of door middel van een huidtest (intracutane allergie test) kan worden vastgesteld of deze allergieën aanwezig zijn. Met bloedonderzoek kan men zien of er antistoffen zijn gevormd tegen huisstof of andere allergenen. Deze antistoffen zijn van het IgE type. In het bloed kan de totale hoeveelheid IgE antistoffen worden bepaald. Bij atopische patiënten is het totaal IgE meestal verhoogd, vanaf ongeveer 3-jarige leeftijd. Ook worden er vaak antistoffen gevonden tegen allerlei inhalatieallergenen of voedselallergenen.

Het is niet duidelijk of de aanwezigheid van deze allergieën van belang zijn voor het atopisch eczeem: het eczeem wordt er niet door veroorzaakt, en het gaat meestal ook niet beter met het eczeem als de allergische factor wordt weggenomen. Het verminderen van de hoeveelheid huisstofmijt in de woning helpt bijvoorbeeld wel bij astma, maar uit onderzoek bij grote groepen patiënten is gebleken dat atopisch eczeem er gemiddeld niet beter van wordt. Dat neemt niet weg dat bij atopische klachten de woonomgeving soms moet worden aangepakt: als er een kind astmatisch wordt van een kat, cavia of hamster, dan zal het dier uit de woning moeten verdwijnen.

Voedings allergieën kunnen wel van invloed zijn op atopisch eczeem. Dit speelt vrijwel alleen op zuigelingenleeftijd, zuigelingen kunnen een voedselallergie hebben, bijvoorbeeld een koemelkallergie, waardoor hun atopisch eczeem verergerd. Op oudere leeftijd, vanaf een jaar of 3, neemt de invloed van voeding op het eczeem snel af.

De huid van mensen met atopisch eczeem is droog en raakt daardoor gemakkelijk geïrriteerd door niet-allergische factoren. Door frequent wassen met zeep en andere ontvettende middelen wordt de huid nog droger en neemt de jeuk toe. Hetzelfde geldt voor langdurig douchen met heet water. In de winter droogt de huid meer uit dan in de zomer door een lagere luchtvochtigheid, vaak met als gevolg een verergering van het eczeem. Bij broeierige warmte en tijdens lichamelijke inspanning kan daarentegen ook toename van jeuk optreden als gevolg van zweten. Het dragen van kleding gemaakt van wol of ruwe vezels kan de huid prikkelen en daardoor jeuk veroorzaken. Het dragen van synthetische kleding kan eveneens jeuk opwekken door een slechte afvoer van de lichaamswarmte. De algemene conditie van iemand met atopisch eczeem speelt ook een belangrijke rol. Door lichamelijke invloeden (ziekten, vermoeidheid) of door psychische invloeden (emoties, stress) kan het eczeem verergeren.

WAT ZIJN DE VERSCHIJNSELEN?

De verschijnselen van atopisch eczeem zijn roodheid en schilfering van de huid en het voorkomen van kleine bultjes. Ook kunnen blaasjes ontstaan en kan vochtafscheiding optreden. De gehele huid is droog en kan ruw aanvoelen. Omdat het eczeem altijd in meer of mindere mate jeukt, zijn vaak krabwondjes aanwezig. Als het eczeem langere tijd bestaat treedt plaatselijk verruwing en verdikking van de huid op.

Atopisch eczeem ontstaat meestal in de eerste 6 levensmaanden, maar kan in principe op iedere leeftijd beginnen. Het eczeem kan gedurende een betrekkelijk korte tijd aanwezig zijn, maar ook chronisch worden. Bij sommige mensen verdwijnt het om vervolgens veel later weer terug te keren.

Als atopisch eczeem bij een baby ontstaat, wordt het ook wel dauwworm genoemd. Dauwworm bevindt zich voornamelijk in het gezicht en achter de oren, op de behaarde hoofdhuid, op de romp en de armen en benen. Het ontstaat meestal rond de derde levensmaand. Op de peuterleeftijd bevindt het constitutioneel eczeem zich vooral in de huidplooien bij de gewrichten, zoals de ellebogen, de knieën, de polsen en de enkels. Ook in de hals en de nek blijft het eczeem vaak bestaan. Na het 10e levensjaar zijn voornamelijk de handen, de voeten en de buigzijden van de ellebogen en knieën aangedaan. Bij een deel van de volwassen patiënten is het eczeem met name aanwezig in het gezicht (de oogleden, bovenlip), de hals en de nek.

De huid van mensen met atopisch eczeem is extra gevoelig voor infecties met bacteriën en het herpes simplex virus (de veroorzaker van koortslip). Bij bacteriële infecties ontstaan puistjes, open plekken en gelige korsten op de huid. Bij een infectie met het herpes simplex virus ontstaan vele blaasjes op het eczeem en kan koorts optreden.

HOE WORDT DE DIAGNOSE GESTELD?

De diagnose wordt gesteld op grond van de aanwezige huidafwijkingen en jeukklachten. Bovendien kan informatie over het voorkomen van eczeem, astma of allergieën in de familie behulpzaam zijn bij het stellen van de diagnose. Als er aanwijzingen zijn voor acute allergische reacties is allergologisch onderzoek wenselijk.

Als er alleen sprake is van atopisch eczeem, is het niet zinvol allergologisch onderzoek te verrichten, aangezien de uitslag van het onderzoek geen gevolgen heeft voor het beloop en de behandeling van het eczeem. Bij aanwezigheid van andere uitingen van atopie kan het onderzoek wel van belang zijn.

WAT IS DE BEHANDELING?

Bij atopisch eczeem spelen vele factoren een rol. Er kunnen spontane verbeteringen en verergeringen optreden. Het is niet mogelijk atopisch eczeem met geneesmiddelen definitief te genezen. De behandeling is gericht op het onderdrukken van de verschijnselen, waardoor de klachten afnemen. De behandeling bestaat voornamelijk uit uitwendige behandeling met crèmes en zalven. Soms worden ook tabletten of drankjes voorgeschreven. Bij zuigelingen, bij wie een overgevoeligheid voor koemelk is vastgesteld, kan hypoallergene voeding zinvol zijn.

Uitwendige behandeling (lokale behandeling)

Het is vanwege de droge huid van groot belang dat het vochtgehalte van de hoornlaag wordt verbeterd door het aanbrengen van vette zalven of crèmes. Dit geldt voor het gehele lichaam en niet alleen voor de eczeemplekken.

Daarnaast wordt het eczeem meestal behandeld met een corticosteroïd bevattende zalf of crème. Corticosteroïden zijn afgeleid van het natuurlijke hormoon cortisol. Deze hormoonpreparaten bestaan in verschillende sterkten (zie de folder "Corticosteroïden voor de huid"). Bestaat er een gering of matig-ernstig eczeem, dan is het gebruik van een zwak tot matig-sterk werkend corticosteroïd meestal voldoende. Is het eczeem ernstiger, dan worden sterker werkende corticosteroïden gegeven. De sterkte van de corticosteroïden kan weer geleidelijk verminderd worden, zodra het eczeem rustiger wordt. Het langdurige gebruik van een klasse 1 of klasse 2 corticosteroïd (bij kinderen beneden de twee jaar klasse 1) geeft over het algemeen geen bijwerkingen. Dat geldt ook voor corticosteroïden klasse 3 die niet continu, maar slechts enkele dagen per week worden gebruikt. Omdat het gezicht en de lichaamsplooiën wel gevoeliger zijn voor bijwerkingen, worden hier bij voorkeur alleen klasse 1 en 2 corticosteroïden gebruikt.

Therapie met teer wordt niet veel meer gebruikt, omdat het vlekt en niet zo krachtig werkt als de corticosteroïden. Soms wordt het nog in dagbehandelingscentra gebruikt, als alternatief voor de behandeling met corticosteroïden.

Patiënten met een matig of ernstig eczeem reageren doorgaans ook goed op ultraviolet licht. Dit kan bij volwassenen een goede aanvulling zijn op de behandeling met corticosteroïd zalven.

Indien er bezwaren zijn tegen het gebruik van corticosteroïden kunnen pimecrolimus crème (Elidel) of tacrolimus zalf (Protopic) worden toegepast. Deze geneesmiddelen bevatten geen hormoonpreparaten en veroorzaken daarom niet de bijwerkingen van corticosteroïden, zoals verdunning van de huid. Pimecrolimus is geschikt voor de behandeling van licht tot matig eczeem en tacrolimus voor de behandeling van matig-ernstig eczeem. Deze middelen zijn niet krachtig genoeg om ernstig eczeem te behandelen. Pimecrolimus crème en tacrolimus zalf kunnen aanvankelijk een branderig gevoel veroorzaken, maar dat verdwijnt meestal als de behandeling wordt voortgezet.

Bij infecties met bacteriën of schimmels kan men antibacteriële en/of antischimmelmiddelen in een crème of zalf toepassen. Als sprake is van een uitgebreide bacteriële infectie, gaat de voorkeur uit naar een kuur met een antibioticum.

Inwendige behandeling (systemische behandeling)

Indien er sprake is van een ernstig constitutioneel eczeem, dat niet verbetert door het gebruik van corticosteroïden in zalven of crèmes, dan kan een systemische behandeling worden voorgeschreven. Bijvoorbeeld een kortdurende kuur van prednison tabletten, of een kuur van enkele maanden ciclosporine. Beide middelen onderdrukken het afweersysteem. Een kortdurende kuur met prednison is meestal effectief en geeft vrijwel nooit ernstige bijwerkingen. Ciclosporine geeft bij ongeveer 85% van de patiënten met een ernstig eczeem een goed resultaat. Het kan echter bijwerkingen veroorzaken en daarom is een nauwgezette controle nodig van het bloed en de bloeddruk.

Als het eczeem niet reageert op ciclosporine, kan behandeling worden overwogen met andere middelen zoals azathioprine, mycofenolaat mofetyl of methotrexaat. Hierbij is het nodig dat regelmatig laboratoriumonderzoek wordt uitgevoerd.

Indien het eczeem uitgebreid geïnfecteerd raakt met bacteriën, kan een antibioticumkuur noodzakelijk zijn.

Daarnaast worden bij atopisch eczeem ook regelmatig antihistaminica voorgeschreven, vooral bij slapeloosheid door nachtelijke jeuk. Vooral de oudere antihistaminica, met als bijwerking slaperigheid, zijn hiervoor geschikt. Het is niet duidelijk of het eczeem zelf verbetert door antihistaminica, maar ze kunnen wel een gunstig effect hebben op de jeuk, op de nachtrust, en op andere bijkomende atopische klachten, bijvoorbeeld hooikoorts.

WAT KUNT U ZELF NOG DOEN?

Houdt de huid goed vet. Was de huid niet met veel zeep en vooral niet met bad- of doucheschuim. Daardoor droogt de huid namelijk nog meer uit. Wél is het verstandig bad- of doucheolie te gebruiken en de huid in te smeren met een vette crème of zalf.

Het is van belang op het materiaal van de kleding te letten. Wollen kleding geeft snel jeuk. Textiel met een ruwe vezel eveneens en wordt daarom afgeraden. Katoenen kleding wordt goed verdragen en heeft daarom de voorkeur. Afsluitende nylon kleding wordt afgeraden.

Van huisstofmijtwerende matrashoezen is niet aangetoond dat ze een gunstig effect hebben op het eczeem.

Bij inspanning en transpiratie ontstaat snel jeuk. Na lichamelijke inspanning, bijvoorbeeld sporten, is direct en kortstondig douchen aan te bevelen. Een te hoge temperatuur binnenshuis, of buitenshuis in de zon, veroorzaakt eveneens jeuk. Zonnebaden hoeft op zich niet nadelig te werken, als er maar afkoeling (wind) bij aanwezig is. Er bestaat geen bezwaar tegen zwemmen. Na het zwemmen doet men er goed aan te douchen en zich met een vette crème of zalf in te smeren. Een vakantie aan zee doet soms wonderen. De combinatie van ontspanning, zee en zonlicht op de onbedekte huid kan een gunstig effect hebben.

Het stuk krabben van de huid vindt vooral 's nachts plaats. Dit kan worden beperkt door de nagels goed kort te houden en eventueel verbandhandschoenen te dragen.

Bij arbeidsomstandigheden, waarbij de handen veel in contact komen met vloeistoffen of irriterende stoffen, kan het eczeem verergeren. Hierbij is het belangrijk geschikte handschoenen te dragen. Zo nodig kan de bedrijfsarts om advies worden gevraagd.

Wanneer iemand een huidziekte heeft zoals atopisch eczeem, ontstaat soms de gedachte dat sprake is van een besmettelijke ziekte. Atopisch eczeem is echter niet besmettelijk. Om dit duidelijk te maken aan familieleden en andere mensen in de omgeving kan het nuttig zijn hen informatie te verschaffen over de aard van deze aandoening.

Het is bekend dat stressfactoren het eczeem nadelig kunnen beïnvloeden. Ergernis en emotionele gebeurtenissen zijn belangrijke factoren, waardoor de jeuk en het eczeem verergeren. Andersom kunnen ernstigere vormen van atopisch eczeem tot psychische klachten leiden en heeft het eczeem een duidelijk negatief effect op de kwaliteit van leven. Het is verstandig hulp te vragen indien er psychische problemen zijn. In sommige gevallen is de hulp van een psycholoog of andere psychosociale hulpverlener aan te bevelen. Ook is het mogelijk te proberen met gedragstherapie het krabgedrag te verminderen.

WAT ZIJN DE VOORUITZICHTEN?

Het beloop van atopisch eczeem kan sterk variëren. Bij veel kinderen verdwijnt het eczeem na het tweede jaar, bij anderen zal de intensiteit afnemen in de lagereschooltijd. Soms is het eczeem jarenlang verdwenen om (tijdelijk) weer op te spelen op jongvolwassen leeftijd. Ook kan het eczeem blijven bestaan tot op volwassen leeftijd en pas afnemen na het 40 tot 50ste jaar. Maar ook het tegenovergestelde komt voor, namelijk dat eczeem op de volwassen leeftijd ontstaat. Een deel van de jonge kinderen met eczeem krijgt astma. Welke kinderen dat zullen zijn is niet te voorspellen, maar het lijkt erop dat kinderen met een ernstig eczeem hier meer kans op hebben. Ook is er een verhoogde kans op het krijgen van hooikoorts. Dit treedt meestal pas wat later op. Het is verstandig om klachten die wijzen op astma of hooikoorts vroegtijdig te melden aan de arts.